

67-72-96/2
10.12.2020

До спеціалізованої вченої ради
Д 35.052.19
Національного університету «Львівська
політехніка»
(79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1-3)

ВІДГУК

офіційного опонента - доктора юридичних наук, професора Турчака Олександра Володимировича на дисертацію Турянського Юрія Івановича на тему: «Соматичні права людини в сучасній доктрині конституціоналізму: теоретико-правове дослідження», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Аналіз матеріалів дисертації та автореферату Ю.І. Турянського, а також ознайомлення з його публікаціями, дає підстави стверджувати, що автором проведено науковий аналіз теми, актуальної як в теоретичному, так і прикладному плані. Дисертантом виділено новизну опрацьованих питань, сформульовані власні висновки та пропозиції, що виносяться на захист. У ході виконання роботи дослідником успішно використано достатній арсенал методологічних та методичних прийомів для досягнення поставлених цілей.

Такий загальний попередній висновок підтверджується аналізом за основними параметрами, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук.

1. Актуальність обраної теми дослідження зумовлена її значенням для науки та актуальних правотворчих процесів сьогодення.

Безумовною правовою цінністю на сучасному етапі виступають законні права та інтереси особи. Враховуючи індивідуальність кожного суб'єкта, актуальним є аналіз окремих категорій прав людини. Науково-технічний прогрес, особливо досягнення медицини, генетики, біології та хімії, перевели людину в якісно інший стан. Виникла реальна можливість не лише впливати

на навколишній світ та змінювати його, але й трансформувати людське тіло. Такий стан речей породжує проблеми, які мають важливе моральне, соціальне, юридичне, релігійне та економічне значення. Одним із наслідків стрімких змін суспільного життя є поява та юридичне оформлення категорії так званого «четвертого покоління прав людини», серед яких вагома роль належить соматичним правам.

Імплементация соматичних прав людини у правову систему України перебуває на початковому етапі і, здебільшого, має превентивний характер та представлена переважно нормами-заборами, наприклад, стосовно права на репродуктивне клонування й евтаназію. Щодо інших соматичних прав, то варто відзначити або відсутність нормативного закріплення (зокрема терапевтичне клонування) або низький рівень ефективної законодавчої регламентації (репродуктивні права, трансплантація), який потребує глибокого аналізу та вдосконалення.

Реалізація соматичних прав людьми має свої особливості. Зокрема ці права відрізняються суто особистісним характером і тісним взаємозв'язком із фізіологічною природою людини. Чим більше еволюціонує і розвивається людство, тим більше виникає конфліктів між наукою та мораллю. Наприклад, якщо для науки цілком допустимим є застосування клонування, то морально-етичні міркування не дають законодавцю можливості приймати відповідні нормативно-правові акти. Тому доводиться констатувати, що правове регулювання інституту четвертого покоління прав як в Україні, так і за кордоном є проблемним. По-перше, це пов'язано з особливостями цих прав; по-друге, досі серед більшості громадян простежується негативне ставлення до такого роду прав; по-третє, недостатнє правове регулювання цих прав призводить до виникнення проблем у процесі їх практичної реалізації та використання.

Проблема соматичних прав людини в сучасній доктрині конституціоналізму є вагомою і актуальною, проте ще науково не дослідженою. Пропонована наукова праця особливо актуалізується в світлі

глобалізаційних процесів, трансформації правової ідеології, зміни суспільної психології та корекції морально-етичних норм.

Вважаємо, що дисертаційне дослідження Турянського Ю.І. сприятиме підвищенню ефективності державно-правового регулювання у сфері соматичних прав людини в Україні.

Таким чином, обрана дисертантом тема є актуальною, науково значущою та відповідає паспортів спеціальності 12.00.01. – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Сформульовані автором наукові положення, висновки і рекомендації *обґрунтовані та достовірні.*

Відзначасмо, що мета та завдання чітко і послідовно визначені автором та досягнуті в результаті проведеного дослідження. Аналіз окремих з поставлених дослідницьких завдань – провести еволюційно-правовий аналіз становлення інституту прав людини в контексті глобальних трансформацій; мотивувати передумови становлення соматичних прав та визначити їх місце серед інших прав людини; визначити понятійно-категоріальний апарат, ознаки та види соматичних прав як новітньої теоретико-правової категорії; встановити колізійні аспекти у сфері закріплення соматичних прав людини; охарактеризувати зміст соматичного права людини на власний геном; розглянути дискусійні аспекти клонування як соматичного права людини; охарактеризувати соматичні права людини у сфері донорства та трансплантації; узагальнити сексуальні права людини як складову підгрупу соматичних прав; виокремити соматичне право на зовнішню ідентичність; провести теоретико-правовий аналіз соматичного права людини на гідну смерть; узагальнити право людини на вживання наркотичних та психотропних засобів як способу полегшення фізичних страждань тощо (с.23-24) – засвідчує обґрунтованість побудови дисертаційного дослідження на основі звернення до комплексу концептуальних підходів та виокремлення

авторської методологічної системи. Серед таких підходів пріоритетними є синергетичний, міждисциплінарний, гуманістичний, постгуманістичний (с. 25). Такий вибір зумовлений міждисциплінарним комплексним характером дослідження та специфікою визначеної наукової проблематики.

При дослідженні представленої теми використовувалась низка філософських методів, що стали основою методології, зокрема діалектичний – задіяний для розширення можливостей правового прогнозування суспільних явищ, пов'язаних з тілесністю людини, визначення тенденції унормування соматичних прав (підрозділи 2.2, 2.3, 2.4, Розділи 3, 4, 5); феноменологічний – забезпечив аналіз досліджуваних правових явищ як правових феноменів, що ґрунтуються на соціальній практиці (підрозділи 1.2, 1.3, Розділи 3, 4, 5), а також герменевтичний та інші філософські методи. Заслуговує на увагу те, що дисертант широко використав трансцендентальний метод, що дозволило оптимально визначити сутність соматичних прав через розкриття суб'єктивних умов їх конституювання та встановити, що форма, вибрана для функціонування таких прав, є важливою умовою всього механізму функціонування (*Розділ 2*).

Серед застосованих загальнонаукових методів слід згадати методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції та інші.

Важливе значення мали й спеціально-юридичні методи. Так, юридико-статистичний метод використано, при визначенні правомірності застосування вибраної державницької ідеології стосовно конкретного соматичного права з використанням статистичних показників (підрозділи 3.1, 3.3, 4.1-4.3, 5.2); за допомогою компаративістського методу детально досліджено різні аспекти нормативного регулювання та практичної реалізації соматичних прав, вказано модель, яку найкраще інтерпретувати в національній системі права. Широко задіяні в роботі і інші спеціально-юридичні методи: правового регулювання (розділи 3, 4, 5), метод екстраполяції тенденції як реакції правової системи на суспільні запити та трансформації (підрозділи 3.1, 4.1, 4.2, 5.1, 5.2). Заслуговує на увагу те, що дисертант використав метод

уніфікації правових стандартів, що відображає нові тенденції у сфері прав людини шляхом зближення правових систем (Розділи 3, 4, 5).

Таким чином можна констатувати, що дисертаційна робота є методологічно збалансованою, положення наукової новизни та висновки належним чином обґрунтовані та об'єктивні.

Необхідно зазначити що дисертантом влучно та лаконічно визначено об'єкт та предмет дослідження (с. 24-25 дисертації, с. 6 автореферату).

Проводячи дослідження автор поставив за мету вирішення наукової проблеми щодо теоретико-правового розуміння сутності, передумов становлення та розвитку, аспектів правової легалізації соматичних прав людини як групи прав нового покоління у сучасній доктрині конституціоналізму на основі розробленої системи методологіювання. Мета роботи сформована відповідно до актуальності теми та вказує на її сучасний рівень, органічно узгоджується з визначеним предметом дослідження, вписується у сучасні тенденції розвитку правової науки. Постановка чіткої мети та завдань, а також логічна побудова структури дисертаційної роботи дали змогу автору повністю розкрити тему та визначити засоби для усунення наявних суперечностей а також правових колізій і прогалин у правовому регулюванні та правореалізаційній практиці. Це свідчить про фундаментальність та комплексність вивчення предмета дослідження.

Наукові результати дисертаційної роботи об'єктивно відображають реальний стан проблеми соматичних прав людини в сучасній доктрині конституціоналізму. Крім того, в дисертації запропоновано пропозиції щодо правотворчості та правозастосування, які і визначають її практичну цінність. Отримані теоретичні та практичні висновки стали результатом наукового пошуку відповідно до поставленої мети і завдань дослідження.

Обґрунтованість отриманих автором наукових результатів базується на достатньо переконливій аргументації та висновках, послідовності та логіці викладу матеріалу, єдності всіх структурних підрозділів роботи. Висновки,

зроблені дисертантом, вказують на досягнення визначеної мети та завдань наукового дослідження.

Обсяг дисертаційної роботи Турянського Ю.І. відповідає встановленим вимогам. Сформульовані наукові положення, висновки і рекомендації достатньо обґрунтовані у роботі, та відображені у авторефераті дисертації. Дисертація та її автореферат становлять цілісне і повністю завершене наукове дослідження із чіткими висновками щодо проблемних питань соматичних прав людини в сучасній доктрині конституціоналізму.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації засвідчується їх апробацією у відкритому друці, обговореннями на наукових конференціях, інших наукових заходах. Це підтверджується не тільки їх науковою значущістю, але і певною системою здобутих дисертантом нових знань, що заповнюють окремі прогалини в загальній теорії держави і права, їх практичною затребуваністю, зокрема, з метою вдосконалення чинного законодавства у сфері забезпечення соматичних прав людини та підвищення ефективності діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, щодо їх реалізації.

Проведена автором науково-дослідна робота є результатом його власних напрацювань, що отримані в процесі комплексного наукового дослідження проблематики соматичних прав людини та юридичного забезпечення їх реалізації в Україні.

Наукова новизна дисертаційної роботи охоплює низку положень.

Дисертаційне дослідження Юрія Івановича Турянського відзначається належним рівнем наукової новизни. Представлена дисертація є першим у загальнотеоретичній юриспруденції комплексним науковим дослідженням групи соматичних прав людини як прав, пов'язаних із тілесністю та зумовлених розвитком науки і техніки. Досліджуючи вказану проблематику, дисертант сформулював ряд особистих висновків, пропозицій та рекомендацій, які характеризуються науковою новизною і вирішують важливу наукову проблему. Автор не відкидає результатів наукових

напрацювань у відповідній сфері, а творчо розвиває їх, відкриваючи нові грані проблеми, пропонує власні дефініції окремих понять.

Серед наукових положень та висновків, що характеризуються новизною, на нашу думку, слід виокремити:

- у контексті роботи використання синергетичного підходу зумовлено потребою обширного дослідження невизначеності стану прав людини та нової їхньої групи – соматичних прав, які пов'язані з тілесністю та мають багатоаспектний склад. Такий концептуальний синергетичний підхід визначає основну парадигму методологування (с.34 дисертації). Він дає можливість визначити колізійність у взаємодії правових принципів й усталених державно-правових категорій та нових можливостей реалізації особистості (с.37 дисертації);

- заслуговує на увагу висновок автора про те, що особисті права людини трансформуються під впливом глобалізації, правовий статус особи теж змінюється, тому в тандемі таке поєднання спричиняє невизначеність правового і культурно-метального усвідомлення особистості, проблеми нормативно-правового регулювання, а як наслідок – зниження рівня захисту прав і свобод громадян (с. 116 дисертації);

- науково значущим є висновок дисертанта про те, що унікальним видається предмет правової вимоги в соматичних правах – тілесність, яка може охоплювати не тільки наявну сутність, а й гіпотетичні зміни, що стосуються персональних характеристик особистості. Предметом соматичних прав є не тільки фактичні реальні об'єкти, а й гіпотетичний можливий результат, зокрема певні моменти модернізації, удосконалення, видозміни своєї тілесності (с. 139-140 дисертації);

- заслуговує схвалення обґрунтована позиція про те, що додаткову актуалізацію на рівні держави має отримати право на терапевтичне клонування, автором виокремлені тенденції його розвитку в Україні (с. 208 дисертації).

- безсумнівним здобутком Юрія Івановича Турянського є висновок про нагальність потреби змінити позицію законодавця для подолання проблеми посмертного донорства та порятунку тисяч людей, котрі потребують таких операцій, здійснити інші заходи для поліпшення наявної ситуації в досліджуваному інституті: законодавчо змінити «презумпцію незгоди» на «презумпції згоди», що стане поштовхом до збільшення донорського матеріалу, як це демонструють країни, які змінили цю модель та збільшить шанси виживання людей, котрі очікують на донорський матеріал; зняти тягар відповідальності за ухвалення подібних рішень з родичів, що не завжди об'єктивно можуть оцінити важливість надання їхньої згоди на вилучення органів; покращити державне фінансування лікування наших громадян за кордоном та лікування людей, котрі перебувають на гемодіалізі чи іншій терапії (с. 227 дисертації);

- новим і науково значущим є авторське визначення соматичного права людини на власний геном як права особистого розпорядження первинною, унікальною ознакою тілесності людини - геномом, що несе особисту та генетичну інформацію людини відповідно до встановлених міжнародних еталонів (с. 228 дисертації);

- погоджуємось із пропозицією та аргументами автора встановити вищий віковий ценз для реалізації репродуктивного права методом сурогатного материнства, аніж 18 років та визначити його у віці 21-22 роки. (с. 280 дисертації). Аргументованою є думка про необхідність у спеціалізованому законодавстві передбачити обов'язок потенційних батьків (замовників) дитини, народженої сурогатною мамою, забезпечити їй належний життєвий рівень, незважаючи на те, що дитина народилась із вадами (с. 287 дисертації);

- новим в дисертації, що захищається, є запропоноване визначення права людини на модифікацію свого тіла як правової можливості змінювати власну анатомію або фенотип незалежно від спонукальних чинників якими

керується особа, що наступає зазвичай з моменту повноліття (с. 328 дисертації);

- видається достатньо обґрунтованою позиція дисертанта про необхідність легалізувати соматичне право людини на полегшення страждання за допомогою медичного канабісу (с. 375 дисертації).

Зазначені висновки видаються найбільш вагомими теоретико-правовими інноваціями представленого дослідження, що мають важливе значення для загальної теорії держави і права та юридичної науки. Водночас сформульовані висновки та пропозиції будуть корисними для інших галузевих наук, зокрема: конституційного, кримінального, трудового, медичного, інформаційного права, соціології права, тощо.

Структура дисертації Турянського Ю.І. не викликає заперечень. Вона цілком пов'язана з метою і тими завданнями, які поставив перед собою здобувач та специфікою дослідження предмета і об'єкта. Дисертація складається з анотації, вступу, п'яти, розділів, що містять п'ятнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (688 найменувань) та додатків (18 сторінок). Повний обсяг дисертації становить 478 сторінок, основний текст – 371 сторінка. Виклад змісту цілком логічний та послідовний.

За своїм змістом дисертація Турянського Ю.І. узгоджується з Пріоритетними напрямами розвитку правової науки на 2016-2020 роки, затвердженими Національною академією правових наук України 03.03.2016 р., спрямована на реалізацію Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 та вписується у науковий напрям Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» - «Правові, психологічні та інформаційні проблеми розвитку державності в Україні», затверджений Вченою радою Національного університету «Львівська політехніка» від 24.06.2014 р., протокол № 5, а також безпосередньо пов'язана з науково-дослідною роботою кафедри теорії та філософії права Національного університету «Львівська політехніка» «Філософські та

теоретичні концепції держави і права» (державний реєстраційний номер 0113U001356).

Як і належить кваліфікованій науковій роботі, дисертація починається зі вступу, в якому обґрунтовано актуальність наукового дослідження, наголошено на зв'язку теми дисертації з науковими програмами, планами, темами. Визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методологію наукової праці, сформульовано новизну та викладено основні положення, що виносяться на захист, визначено наукове і практичне значення одержаних результатів, вказано на їхню апробацію та публікації.

Робота спирається на значну джерельну базу - 688 наукових праць з різних галузей знань – філософії науки, філософії права, конституційного права, загальної теорії держави та права тощо. Залучені праці як вітчизняних, так й зарубіжних вчених різних періодів становлення та розвитку юридичної науки.

Автором здійснено аналіз міжнародних звітів та комплексних зведень, міжнародних і національних статистичних показників, опрацьовано значний масив нормативно-правових актів, матеріали практики зарубіжних країн, судової практики Європейського суду з прав людини, а також подано статистичні дані опитування 400 респондентів, проведеного за авторськими анкетами впродовж 2015-2019 років в окремих областях України.

Логічною є її архітектоніка.

У першому розділі «Наукознавчі концепти дослідження сучасної доктрини конституціоналізму» проаналізовано стан наукової розробки теми, розкрито методологію дослідження та проаналізовано її джерельну базу, розглянуто теоретико-правові аспекти конституціоналізму та розуміння сучасної доктрини конституціоналізму.

Важливим для рецензованого дослідження є другий розділ - «Теоретико-правовий аналіз становлення соматичних прав людини в умовах глобалізаційних трансформацій» який містить аналіз генезису прав людини,

передумов становлення соматичних прав та їх теоретико-правове обґрунтування, виокремлення колізійних аспектів у сфері їх закріплення.

Заслуговує на увагу висновок про те, що розвиток вагомих державних та суспільних детермінант зумовив появу нового покоління прав людини.

Автором запропоновано власний підхід до генезису поколінь прав людини та виокремлено їх особливості. Наголошено на основних чинниках, що спонукали зародження, формування та становлення соматичних прав людини.

Вдало виокремлено поняття групи соматичних прав, їх предмет, структуру та ознаки.

Наголошено, що категорія людської гідності є критерієм можливості реалізації та затребуваності соматичних прав людини.

Викликає інтерес третій розділ дисертації - «Соматичні права людини, тісно пов'язані з розвитком біології та медицини». Він присвячений аналізу соматичного права людини на власний геном, правовим дискусіям щодо клонування людини, її органів та соматичного права людини у сфері донорства і трансплантації.

Дослідником доведено, що жодний міжнародний акт не містить прямої абсолютної заборони редагування геному, водночас визначено виняткові обставини, за яких це може бути здійснено виключно за добровільною згодою людини.

Актуальним є наявність розділу - «Репродуктивні і сексуальні права та права, пов'язані з ідентичністю людини». Автор вдається до детального аналізу чинників прояву ідентичності людини. Запропоновано основні гарантії реалізації соматичного репродуктивного права методом сурогатного материнства. Стверджується, що сексуальні права є основними для прояву людиною своєї індивідуальності та розкривають обсяг інших соматичних прав. Аргументується, що гендерний стереотип не повинен бути основою визначення прав, пов'язаних із сексуальністю.

Заслуговує на увагу твердження, що право на зовнішній вияв ідентичності позиціонується через вибір власної зовнішності, в т.ч. через право на її модифікацію.

В п'ятому розділі - «Соматичні права людини, пов'язані з полегшенням фізичних страждань» дисертантом розкрита проблематика права людини на гідну смерть та права вживати наркотичні та психотропні засоби.

Наголошено, що застосування еутаназії до психічно хворих людей є неприпустимою практикою.

Автор дотримується позиції, що в Україні необхідно легалізувати соматичне право людини на полегшення страждання за допомогою дозволу на вживання наркотичних та психотропних засобів легкої дії.

Дисертаційне дослідження Турянського Ю.І. завершують логічні і продумані висновки, що підкреслюють його актуальність і високий науковий рівень.

3. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки і пропозиції можуть бути використані та використовуються:

у науково-дослідній роботі – для поглиблення знань про соматичні права людини, подальшого наукового осмислення проблем подолання недоліків у сфері захисту прав і свобод неповнолітніх;

у правотворчості – аналітичні напрацювання і розробки можуть бути використані для вдосконалення політико-правової системи Української держави щодо забезпечення та захисту соматичних прав людини;

у правореалізації – для підвищення рівня знань, правової культури та правосвідомості правореалізуючих суб'єктів, що безпосередньо здійснюють діяльність у сфері забезпечення соматичних прав людини;

у навчальному процесі – при викладанні і підготовці навчально-методичних матеріалів з «Теорії держави і права», «Філософії права», «Історії політичних і правових учень», «Соціології права», «Конституційного права України» тощо.

4. Повнота викладу одержаних результатів в опублікованих працях.

За темою дисертації опубліковано 34 наукові праці, серед яких одна монографія, 22 статті, з яких чотири – в іноземних профільних виданнях, 18 – у журналах, що включені до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз, 11 праць апробаційного характеру.

Автореферат відображає структуру дисертаційної роботи, а його зміст відповідає основним положенням дисертації.

5. Зауваження та рекомендації до дисертації.

Вцілому викладене свідчить про такі позитивні риси дисертації Турянського Ю.І., як актуальність, наукова новизна, практична значущість, методологічна обґрунтованість та доступність до сприйняття. Водночас, дисертація, як і кожна вагома творча наукова праця, викликає низку роздумів, відкриває широкий простір для наукової дискусії, що сприятиме більш повній та об'єктивній характеристиці результатів представленого дисертаційного дослідження. Варто зупинитися на окремих дискусійних положеннях, що потребують додаткової аргументації, зауваженнях та побажаннях до її автора, а саме:

1. Обґрунтованою видається позиція автора щодо виокремлення сексуальних прав, які є основними для прояву людиною своєї індивідуальності та розкривають обсяг соматичних прав. Проте, до таких прав дисертант відносить доступ до інформації та освіти, що стосуються сексуальності та сексуального здоров'я як важливих для захисту здоров'я та обізнаності щодо рішення про сексуальне та репродуктивне життя (с. 316 дисертації). Сумнівним видається віднесення права доступу до такої інформації та освіти у категорію соматичних, оскільки сам автор зазначає, що однією з ознак соматичних прав є безпосередня пов'язаність з тілесністю людини (с. 166 дисертації).

2. Аналізуючи право на зовнішню ідентичність, зокрема право на модифікацію свого тіла, у підрозділі 4.3. дисертації, автор слушно акцентує

увагу на тому що його слід виокремити серед соматичних прав. На наш погляд, цей підрозділ дисертації видається недостатньо розкритим, про що свідчить і його обсяг. Дисертанту доцільно було б детальніше проаналізувати нормативно-правову базу, котра регулює процес модифікації тіла та внести пропозиції щодо вирішення колізійних питань цього соматичного права з правом корпоративної етики у трудових правовідносинах.

3. Розглядаючи структуру групи соматичних прав, автором виокремлено, зокрема, й право на гендерну ідентичність (у висновку під номером шість). Інші види прав, що пропонуються до структури отримали науковий аналіз у розділах 3, 4, 5 дисертації, окрім вказаного права. В роботі не здійснено аналізу поняття «гендерна ідентичність», хоча воно є чітко пов'язане з проблемами тілесності. Однією з основних характеристик гендерної ідентичності є засвоєння особистістю гендерних ролей (способів поведінки людей залежно від їхніх позицій у статевій диференціації), а також розвиток гендерної самосвідомості (усвідомлення своєї схожості та відмінності з представниками своєї статі на відміну від протилежної).

4. В дисертації опосередковано, проте часто згадуються терміни «трансгендерність», «трансгендерний», однак, в роботі відсутня характеристика правового статусу цих осіб в контексті їх гендерної ідентифікації.

5. Рецензована дисертація присвячена комплексному аналізу групи соматичних прав, однак, увага дослідника здебільшого сконцентрована на проблемах юридичного закріплення цих прав. На нашу думку, вагомі аспекти особливостей їх реалізації залишилися поза увагою дослідника. З погляду загальнотеоретичної юриспруденції потребує додаткового аналізу комплекс можливих засобів захисту таких прав. Тому постає питання: чи право на захист соматичних прав людини може здійснюватися тільки шляхом застосування загальних способів захисту, а, можливо, виокремлюється система спеціальних способів захисту (наприклад спростування неправдивої інформації про стан репродуктивного та сексуального здоров'я людини).

6. Враховуючи новизну досліджуваної проблеми, її практичну значущість для правотворчості, вважаємо, що автору слід було чітко запроєктувати, згрупувати та виокремити всі запропоновані нововведення.

Висловлені зауваження та пропозиції не впливають, а навпаки, підкреслюють високий теоретичний рівень і практичну значущість наукового дослідження Ю.І. Турянського.

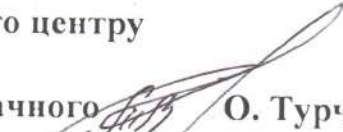
6. Висновок про відповідність дисертації нормативним вимогам законодавства України.

Вищенаведені зауваження стосуються лише окремих аспектів дослідження і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку змісту дисертаційної роботи Ю.І. Турянського «Соматичні права людини в сучасній доктрині конституціоналізму: теоретико-правове дослідження», що характеризується науковою новизною у визначенні питань, котрі є актуальними як у теоретичному, так і у практичному аспектах. Структурні елементи дисертації композиційно-логічно та послідовно підпорядковані її змісту. Зміст роботи відповідає обраній темі, характеризується системністю та комплексністю, ключові проблеми сформульовані чітко. Вона є завершеною, самостійно підготовленою дисертантом кваліфікаційною науковою працею, що містить наукові положення та науково обґрунтовані результати у сфері загальної теорії держави і права, що розв'язують важливу наукову проблему та мають вагоме наукове і практичне значення для утвердження Української демократичної правової держави. Її зміст відповідає паспортів спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Відтак, за актуальністю обраної теми, науковою новизною одержаних результатів, практичним значенням та оформленням дисертаційна робота «Соматичні права людини в сучасній доктрині конституціоналізму: теоретико-правове дослідження» відповідає вимогам викладеним в п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, що

висуваються до дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук, а її автор **Турянський Юрій Іванович** – заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
начальник науково-дослідної лабораторії
(військово-історичних досліджень) Наукового центру
Сухопутних військ Національної академії
сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного **О. Турчак**

Підпис Турчака О.В. засвідчую:

ТВО заступника начальника Національної академії сухопутних
військ імені гетьмана П. Сагайдачного з наукової роботи
доктор технічних наук, с.н.с. **В. Грабчак**